

1 Równania różniczkowe drugiego rzędu

Najpierw zajmijmy się równaniami różniczkowymi rzędu drugiego, w których y nie występuje w sposób jawny, tzn.

$$F(x, y', y'') = 0 \quad (1.1)$$

Równanie takie rozwiązujemy poprzez podstawienie

$$y' = p(x) \quad (1.2)$$

więc

$$y'' = p' \quad (1.3)$$

stąd otrzymujemy równanie różniczkowe rzędu pierwszego

$$F(x, p, p') = 0 \quad (1.4)$$

Zadanie 1. Rozwiązać równanie różniczkowe drugie rzędu

$$y'' = 1 - y^2 \quad (1.5)$$

Robimy podstawienie $y' = p$, co nam daje $y'' = p'$, więc równanie przybiera formę

$$p' = 1 - p^2 \quad (1.6)$$

rozdzielając zmienne i całkując

$$\int \frac{dp}{1 - p^2} = \int dx \quad (1.7)$$

całkę po lewej stronie rozwiązujemy poprzez ułamki proste

$$\frac{1}{1 - p^2} = \frac{A}{1 - p} + \frac{B}{1 + p} \quad (1.8)$$

czyli

$$A - B = 0 \quad (1.9)$$

$$A + B = 1 \quad (1.10)$$

więc $A = B = 1/2$, czyli całka

$$\int \frac{dp}{1 - p^2} = \frac{1}{2} \left(\int \frac{dp}{1 - p} + \int \frac{dp}{1 + p} \right) = \frac{1}{2} \ln \left| \frac{1 - p}{1 + p} \right| + C \quad (1.11)$$

więc

$$\frac{1}{2} \ln \left| \frac{1 - p}{1 + p} \right| = x + \tilde{C}_1 \quad (1.12)$$

czyli wyliczając p mamy

$$\frac{1-p}{1+p} = C_1 e^{2x} \Rightarrow 1-p = C_1 e^{2x} + p C_1 e^{2x} \Rightarrow p = \frac{1-C_1 e^{2x}}{1+C_1 e^{2x}} \quad (1.13)$$

wiedząc, że

$$p = \frac{dy}{dx} = \frac{1-C_1 e^{2x}}{1+C_1 e^{2x}} \quad (1.14)$$

rozdzielamy zmienne i otrzymujemy dwie całki

$$\int \frac{dx}{1+C_1 e^{2x}} - \int \frac{C_1 e^{2x} dx}{1+C_1 e^{2x}} \quad (1.15)$$

druga z nich rozwiązywana jest przez podstawienie $1+C_1 e^{2x} = t$, więc $C_1 e^{2x} dx = \frac{1}{2} dt$

$$\frac{1}{2} \int \frac{dt}{t} = \frac{1}{2} \ln |1+C_1 e^{2x}| + \tilde{C}_2 \quad (1.16)$$

natomiast pierwszą musimy trochę przekształcić

$$\frac{1}{1+C_1 e^{2x}} = \frac{1}{e^{2x}(e^{-2x}-C_1)} = \frac{e^{-2x}}{(e^{-2x}-C_1)} \quad (1.17)$$

teraz wykonujemy podstawienie $t = e^{-2x} - C_1$ co nas sprowadza do całki postaci

$$\int \frac{dx}{1+C_1 e^{2x}} = -\frac{1}{2} \int \frac{dt}{t} = -\frac{1}{2} \ln |e^{-2x} + C_1| + C_3 \quad (1.18)$$

czyli naszym rezultatem jest

$$y = -\frac{1}{2} \ln |e^{-2x} + C_1| - \frac{1}{2} \ln |1+C_1 e^{2x}| + \tilde{C} \quad (1.19)$$

Zadanie 2. Rozwiąż równanie różniczkowe

$$y'' = \frac{1}{1+x^2} \quad (1.20)$$

$$y'' = y' + e^x \quad (1.21)$$

$$y'' = x + \sin x \quad (1.22)$$

$$xy'' + y' = x^2 + 1 \quad (1.23)$$

Pierwsze zadanie nie posiada w jawny sposób y i y' , ale tak czy inaczej zamieniamy to równanie z drugiego rzędu na równanie pierwszego rzędu. $y' = p$, więc $y'' = p'$, stąd

$$p' = \frac{1}{1+x^2} \quad (1.24)$$

rozdzielając zmienne otrzymujemy równanie całkowe

$$\int p dp = \int \frac{dx}{1+x^2} \quad (1.25)$$

czyli $p = \arctan x + C_1$, pamiętając, że $p = y'$, to

$$\int y dy = \int \arctan x dx + C_1 \int dx \quad (1.26)$$

całkę z $\arctan x$ liczyliśmy przez części, co nam dawało

$$\int \arctan x dx = x \arctan x - \frac{1}{2} \ln |1+x^2| + C_2 \quad (1.27)$$

czyli rozwiązaniem jest

$$y = x(\arctan x + C_1) - \frac{1}{2} \ln |1+x^2| + C_2 \quad (1.28)$$

Zadanie (1.21)

$$y'' = y' + e^x \quad (1.29)$$

po podstawieniu $p = y'$ przechodzi w

$$p' = p + e^x \quad (1.30)$$

jest to równanie niejednorodne. Najpierw rozwiązujemy zagadnienie jednorodne postaci

$$p' - p = 0 \Rightarrow p' = p \quad (1.31)$$

Równanie to sprowadza się do całki postaci

$$\int \frac{dp}{p} = \int dx \Rightarrow \ln |p| = x + C \Rightarrow p = \tilde{C}_1 e^x \quad (1.32)$$

teraz uzmienniamy stałą, czyli

$$p = u(x)e^x \quad (1.33)$$

i wstawiamy do równania (1.30), czyli

$$\frac{du}{dx} e^x = e^x \quad (1.34)$$

skracając przez e^x mamy równanie całkowe

$$\int du = \int dx \Rightarrow u = x + C_1 \quad (1.35)$$

czyli

$$p = x e^x + C_1 e^x \quad (1.36)$$

wiedząc, że $p = y'$ to

$$\frac{dy}{dx} = xe^x + C_1e^x \Rightarrow \int dy = \int xe^x dx + C_1 \int e^x dx \quad (1.37)$$

pierwszą całkę po lewej stronie rozwiązujemy przez części (kilkukrotnie mieliśmy z nią kontakt, więc nie będziemy w tym miejscu jej po raz kolejny rozwiązywać)

$$y = xe^x - e^x + C_1e^x + C_2 \quad (1.38)$$

Zadanie

$$y'' = x + \sin x \quad (1.39)$$

tutaj również nie posiadamy w jawny sposób y' i y , nie mniej jednak $y'' = p'$, czyli

$$p' = x + \sin x \Rightarrow \int dp = \int x dx + \int \sin x dx \Rightarrow p = \frac{1}{2}x^2 - \cos x + C_1 \quad (1.40)$$

czyli

$$p = y' = \frac{1}{2}x^2 - \cos x + C_1 \Rightarrow \int dy = \frac{1}{2} \int x^2 dx - \int \cos x dx + C_1 \int dx \quad (1.41)$$

więc rozwiązaniem równania jest

$$y = \frac{1}{6}x^3 - \sin x + C_1x + C_2 \quad (1.42)$$

Kolejny przykład

$$xy'' + y' = x^2 + 1 \quad (1.43)$$

przekształca się do równania

$$xp' + p = x^2 + 1 \quad (1.44)$$

jest to znowu równanie niejednorodne, czyli najpierw radzimy sobie z zagadnieniem jednorodnym

$$xp' + p = 0 \Rightarrow \frac{dp}{dx} = -\frac{p}{x} \Rightarrow \int \frac{dp}{p} = -\int \frac{dx}{x} \Rightarrow \ln |p| = -\ln |x| + \tilde{C} \quad (1.45)$$

uzmieniając stałą

$$p = u(x)\frac{1}{x} \quad (1.46)$$

i wstawiając do równania niejednorodnego otrzymujemy

$$u' = x^2 + 1 \Rightarrow \int du = \int x^2 dx + \int dx \Rightarrow u = \frac{1}{3}x^3 + x + C_1 \quad (1.47)$$

czyli

$$p = \frac{1}{3}x^2 + 1 + \frac{C_1}{x} \quad (1.48)$$

stąd wyliczamy y

$$\int dy = \int p dx = \frac{1}{9}x^3 + x + C_1 \ln |x| + C_2 \quad (1.49)$$

2 Równania różniczkowe o współczynnikach stałych

Równanie różniczkowe o współczynnikach stałych ma postać

$$a \frac{d^2 y}{dx^2} + b \frac{dy}{dx} + cy = f(x) \quad (2.1)$$

2.1 Równania jednorodne

gdy $f(x) = 0$, czyli

$$a \frac{d^2 y}{dx^2} + b \frac{dy}{dx} + cy = 0 \quad (2.2)$$

zakładamy rozwiązanie postaci $y = e^{rx}$, więc

$$y = e^{rx} \quad (2.3)$$

$$y' = r e^{rx} \quad (2.4)$$

$$y'' = r^2 e^{rx} \quad (2.5)$$

wstawiając do równania ogólnego mamy

$$ar^2 e^{rx} + br e^{rx} + ce^{rx} = 0 \quad (2.6)$$

dzieląc przez e^{rx} dochodzimy do równania charakterystycznego postaci

$$ar^2 + br + c = 0 \quad (2.7)$$

Liczmy teraz deltę i gdy $\Delta > 0$, czyli równanie ma dwa pierwiastki, to rozwiązaniem naszego równania różniczkowego jest funkcja

$$y = C_1 e^{r_1 x} + C_2 e^{r_2 x} \quad (2.8)$$

gdzie r_1 i r_2 to pierwiastki równania (2.7).

Gdy $\Delta = 0$, czyli $r_1 = r_2$ to równanie ma rozwiązanie postaci

$$(C_1 x + C_2) e^{r_1 x} \quad (2.9)$$

Jeśli natomiast $\Delta < 0$, czyli pierwiastki są zespolone

$$r_1 = \alpha - i\beta \quad (2.10)$$

$$r_2 = \alpha + i\beta \quad (2.11)$$

gdzie

$$\alpha = -\frac{b}{2a}, \quad \beta = \frac{\sqrt{-\Delta}}{2a} \quad (2.12)$$

to rozwiązanie jest postaci

$$y = e^{\alpha x} (C_1 \cos \beta x + C_2 \sin \beta x) \quad (2.13)$$

Zadanie 3. Rozwiąż równanie różniczkowe

$$y'' - 2y' = 0 \quad (2.14)$$

Czyli równanie to sprowadza się do rozważenia równania charakterystycznego postaci

$$x^2 - 2x = 0 \Rightarrow x(x - 2) = 0 \Rightarrow x = 0 \vee x = 2 \quad (2.15)$$

ponieważ są dwa pierwiastki, więc rozwiązanie będzie postaci

$$y = C_1 e^{0x} + C_2 e^{2x} = C_1 + C_2 e^{2x} \quad (2.16)$$

sprawdźmy, czy nasze rozwiązanie spełnia wyjściowe równanie różniczkowe

$$y'' = C_2(2)^2 e^{2x} \quad , \quad y' = 2C_2 e^{2x} \quad (2.17)$$

więc

$$4C_2 e^{2x} - 2 \cdot 2C_2 e^{2x} = 0 \quad (2.18)$$

Zadanie 4. Rozwiąż równania różniczkowe

$$y'' + y' + \frac{1}{4}y = 0 \quad (2.19)$$

$$y'' - y' - 2y = 0 \quad (2.20)$$

$$y'' - 2y' + y = 0 \quad (2.21)$$

$$y'' + 2y' + 5y = 0 \quad (2.22)$$

$$(2.23)$$

Pierwsze zadanie sprowadza się do rozważenia równania charakterystycznego postaci

$$x^2 + x + \frac{1}{4} = 0 \Rightarrow \left(x + \frac{1}{2}\right)^2 = 0 \quad (2.24)$$

czyli są dwa pierwiastki równe sobie $x = -\frac{1}{2}$, więc rozwiązanie jest postaci

$$(C_1 x + C_2) e^{-\frac{1}{2}x} \quad (2.25)$$

Przykład

$$y'' - y' - 2y = 0 \quad (2.26)$$

ma równanie charakterystyczne dane

$$x^2 - x - 2 = 0 \Rightarrow \Delta = 1 + 8 = 9 \quad (2.27)$$

czyli są dwa pierwiastki

$$x_{1,2} = \frac{1 \pm 3}{2} = \begin{cases} 2 \\ 1 \end{cases} \quad (2.28)$$

więc rozwiązanie jest postaci

$$y = C_1 e^{2x} + C_2 e^{-x} \quad (2.29)$$

Zadanie

$$y'' - 2y' + y = 0 \Rightarrow (x - 2)^2 \Rightarrow x_1 = 2 \quad (2.30)$$

jeden pierwiastek, więc rozwiązanie postaci

$$(C_1 x + C_2) e^{2x} \quad (2.31)$$

Następny przykład to

$$y'' + 2y' + 5y = 0 \quad (2.32)$$

czyli równanie charakterystyczne postaci

$$x^2 + 2x + 5 = 0 \Rightarrow \Delta = 4 - 20 = -16 \quad (2.33)$$

czyli pierwiastki są zespolone. Współczynnik $\alpha = \frac{-b}{2a} = -1$, natomiast $\beta = \frac{\sqrt{-\Delta}}{2a} = 2$, czyli rozwiązanie jest postaci

$$e^{-x}(C_1 \cos 2x + C_2 \sin 2x) \quad (2.34)$$

2.2 Równania niejednorodne

Tym razem $f(x) \neq 0$, czyli

$$a \frac{d^2 y}{dx^2} + b \frac{dy}{dx} + cy = f(x) \quad (2.35)$$

Rozwiązaniem tego typu równania jest funkcja postaci

$$y = y_1(x; C_1, C_2) + y_2(x) \quad (2.36)$$

gdzie y_1 jest rozwiązaniem równania jednorodnego, a y_2 jakimś szczególnym rozwiązaniem powyższego równania. Najczęściej znajdujemy y_2 metodą przewidywania, lub poprzez uzmiennienie stałej.

Zadanie 5. Rozwiązać równanie różniczkowe

$$y'' - 7y' + 12y = x \quad (2.37)$$

Najpierw rozwiązujemy równanie jednorodne postaci

$$y'' - 7y' + 12y = 0 \Rightarrow \Delta = 49 - 48 = 1 \Rightarrow x_{1,2} = \frac{7 \pm 1}{2} = \begin{cases} 4 \\ 3 \end{cases} \quad (2.38)$$

Czyli rozwiązanie równania jednorodnego jest postaci

$$y_1 = C_1 e^{4x} + C_2 e^{3x} \quad (2.39)$$

teraz przewidujemy rozwiązanie szczególne jako wielomian stopnia pierwszego, ponieważ funkcja $f(x)$ jest wielomianem stopnia pierwszego, czyli $y_2 = ax + b$, stąd $y' = a$, $y'' = 0$, wstawiając te wielkości do równania (2.37) znajdujemy współczynniki a i b , czyli

$$-7a + 12ax + 12b = x \quad (2.40)$$

więc $12a = 1$ czyli $a = \frac{1}{12}$, natomiast drugie równanie to

$$-\frac{7}{12} + 12b = 0 \Rightarrow b = \frac{7}{144} \quad (2.41)$$

czyli ostatecznie mamy rozwiązanie postaci

$$y = C_1 e^{4x} + C_2 e^{3x} + \frac{x}{12} + \frac{7}{144} \quad (2.42)$$

Zadanie 6. Rozwiąż równanie

$$y'' - y = 2 \sin x \quad (2.43)$$

Równanie jednorodne jest postaci

$$y'' - y = 0 \quad (2.44)$$

więc równanie charakterystyczne

$$x^2 - 1 = 0 \Rightarrow (x - 1)(x + 1) = 0 \Rightarrow x = 1 \vee x = -1 \quad (2.45)$$

to rozwiązanie jest postaci

$$y_1 = C_1 e^{-x} + C_2 e^x \quad (2.46)$$

Równanie niejednorodne staramy się przewidzieć w postaci kombinacji funkcji trygonometrycznych

$$y_2 = a \sin x + b \cos x \quad (2.47)$$

stąd

$$y_2' = a \cos x - b \sin x \quad (2.48)$$

$$y_2'' = -a \sin x - b \cos x \quad (2.49)$$

podstawiając do naszego równania niejednorodnego otrzymamy

$$-2a \sin x = 2 \sin x \Rightarrow a = -1 \quad (2.50)$$

czyli rozwiązaniem równania jest funkcja postaci

$$y = C_1 e^{-x} + C_2 e^x - \sin x \quad (2.51)$$

Rozwiążmy to samo zadanie poprzez uzmiennienie stałej, dla przejrzystości nazwijmy $C_1 = A$ i $C_2 = B$. Musi być spełniony warunek

$$A'\bar{y} + B'\bar{\bar{y}} = 0 \quad (2.52)$$

$$A'\bar{y}' + B'\bar{\bar{y}}' = \frac{f(x)}{a} \quad (2.53)$$

w naszym przypadku $\bar{y} = e^{-x}$ oraz $\bar{\bar{y}} = e^x$ czyli równania te przybierają postać

$$A'e^{-x} + B'e^x = 0 \quad (2.54)$$

$$A'(-e^{-x}) + B'e^x = 2 \sin x \quad (2.55)$$

dodając stronami mamy

$$2B'e^x = 2 \sin x \quad (2.56)$$

czyli

$$B = \int \sin x e^{-x} dx \quad (2.57)$$

Całkę powyższą rozwiązujemy przez części (dwukrotnie) i otrzymamy

$$B = -\frac{1}{2}e^{-x}(\sin x + \cos x) + C_2 \quad (2.58)$$

ponieważ $B' = \sin x e^{-x}$ to wstawiając to do pierwszego równania będziemy mogli wyliczyć A

$$A'e^{-x} + \sin x = 0 \Rightarrow A' = -\sin x e^{-x} \quad (2.59)$$

w analogiczny sposób rozwiązujemy to równanie (przez części) i otrzymujemy

$$A = -\frac{1}{2}e^x(\sin x - \cos x) + C_1 \quad (2.60)$$

wstawiając do wyjściowego równania

$$y = A(x)e^{-x} + B(x)e^x = C_1 e^{-x} + C_2 e^x - \sin x \quad (2.61)$$

co jest zgodne z naszym wynikiem uzyskanym inną metodą.

Zadanie 7. Rozwiąż równania

$$y'' + y' - 2y = 4x \quad (2.62)$$

$$y'' - 3y' + 2y = x^2 \quad (2.63)$$

$$y'' + y' = e^x \quad (2.64)$$

$$y'' - 2y' + y = \frac{e^x}{x} \quad (2.65)$$

We wszystkich przypadkach najpierw rozpoczynamy od równania jednorodnego, które dla pierwszego przypadku jest postaci

$$y'' + y' - 2y = 0 \quad (2.66)$$

czyli równanie charakterystyczne

$$x^2 + x - 2 = 0 \Rightarrow \Delta = 1 + 8 = 9 \Rightarrow x_{1,2} = \frac{-1 \pm 3}{2} = \begin{cases} 1 \\ -2 \end{cases} \quad (2.67)$$

więc rozwiązaniem tego zagadnienia jednorodnego jest funkcja

$$y_1 = C_1 e^{-2x} + C_2 e^x \quad (2.68)$$

Rozwiązanie równania niejednorodnego zakładamy, że jest postaci wielomianu stopnia pierwszego, tzn.

$$y_2 = ax + b \quad (2.69)$$

$$y_2' = a \quad (2.70)$$

$$y_2'' = 0 \quad (2.71)$$

wstawiając to otrzymujemy związek

$$a - 2ax - 2b = 4x \quad (2.72)$$

czyli

$$-2a = 4 \quad (2.73)$$

$$a - 2b = 0 \quad (2.74)$$

stąd $a = -2$ i $b = -1$

więc rozwiązanie ostateczne jest postaci

$$y = C_1 e^{-2x} + C_2 e^x - 2x - 1 \quad (2.75)$$

Przykład

$$y'' - 3y' + 2y = x^2 \quad (2.76)$$

ma równanie charakterystyczne dla problemu jednorodnego w formie

$$x^2 - 3x + 2 = 0 \Rightarrow \Delta = 9 - 8 = 1 \Rightarrow x_{1,2} = \frac{3 \pm 1}{2} = \begin{cases} 2 \\ 1 \end{cases} \quad (2.77)$$

czyli

$$y_1 = C_1 e^{2x} + C_2 e^x \quad (2.78)$$

rozwiązanie szczególne postulujemy w postaci wielomianu stopnia drugiego, ponieważ $f(x)$ jest wielomianem stopnia drugiego

$$y_2 = ax^2 + bx + c \quad (2.79)$$

$$y_2' = 2ax + b \quad (2.80)$$

$$y_2'' = 2a \quad (2.81)$$

wstawiając

$$2a - 6ax - 3b + 2ax^2 + 2bx + 2c = x^2 \quad (2.82)$$

porównując współczynniki przy tych samych potęgach x otrzymujemy układ równań

$$2a = 1 \quad (2.83)$$

$$2(a + c) - 3b = 0 \quad (2.84)$$

$$-6a + 2b = 0 \quad (2.85)$$

czyli $a = \frac{1}{2}$, $b = \frac{3}{2}$ oraz $c = \frac{7}{4}$, czyli rozwiązanie to

$$y = C_1 e^{2x} + C_2 e^x + \frac{1}{2}x^2 + \frac{3}{2}x + \frac{7}{4} \quad (2.86)$$

Przykład

$$y'' + y' = e^x \quad (2.87)$$

posiada równanie charakterystyczne

$$x^2 + x = 0 \Rightarrow x(x + 1) = 0 \Rightarrow x = 0 \vee x = -1 \quad (2.88)$$

czyli

$$y_1 = C_1 + C_2 e^{-x} \quad (2.89)$$

Rozwiążmy przez uzmiennianie stałych, czyli

$$y_1 = A(x) + B(x)e^{-x} \quad (2.90)$$

i musimy mieć spełnione warunki

$$A' + B'e^{-x} = 0 \quad (2.91)$$

$$-B'e^{-x} = e^x \quad (2.92)$$

z drugiego wyznaczamy B

$$B = -\int e^{2x} dx = -\frac{1}{2}e^{2x} + C_2 \quad (2.93)$$

oraz $B' = -e^{2x}$ więc

$$A' - e^x = 0 \Rightarrow A = e^x + C_1 \quad (2.94)$$

Łącząc wszystkie wyniki mamy

$$y = C_1 + C_2 e^{-x} + \frac{1}{2} e^x \quad (2.95)$$

Ostatni przykład

$$y'' - 2y' + y = \frac{e^x}{x} \quad (2.96)$$

To równanie charakterystyczne jest postaci

$$x^2 - 2x + 1 = 0 \Rightarrow (x - 1)^2 = 0 \Rightarrow x_1 = 1 \quad (2.97)$$

więc rozwiązanie jest postaci

$$y_1 = (C_1 x + C_2) e^x \quad (2.98)$$

uzeminniając stałą, mamy warunki

$$A'(x) x e^x + B'(x) e^x = 0 \quad (2.99)$$

$$A'(x)(e^x + x e^x) + B'(x) e^x = \frac{e^x}{x} \quad (2.100)$$

drugie równanie się upraszcza do postaci

$$A'(1 + x) + B' = \frac{1}{x} \quad (2.101)$$

pierwsze natomiast do

$$A' x + B' = 0 \quad (2.102)$$

odejmując stronami mamy

$$A' = \frac{1}{x} \quad (2.103)$$

czyli

$$A = \ln |x| + C_1 \quad (2.104)$$

wstawiając ten wynik do drugiego

$$\frac{1}{x} + 1 + B' = \frac{1}{x} \Rightarrow B' = -1 \Rightarrow B = -x + C_2 \quad (2.105)$$

czyli rezultat to

$$y = (\ln |x| x e^x - x e^x) + (C_1 x + C_2) e^x \quad (2.106)$$